

LISA ĐENOVA

I dalje
Alis

*„Moje juče nestaje,
a moje sutra je neizvesno,
pa za šta onda živim?
Živim za svaki dan.
Živim za sadašnji trenutak.
Zaboraviću današnji dan,
ali to ne znači
da današnji dan
nije važan.“*

BESTSELER NJUJORK TAJMSA

LISA ĐENOVA

I dalje
Alis

Biblioteka
ODRAZ SAVREMENOG

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Lisa Genova
“Still Alice”

Copyright © 2007, 2009 by Lisa Genova
Originally published by Atria Books,
a division of Simon & Schuster, Inc
Copyright © 2012 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

ISBN 978-86-7702-251-8

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2012.

Lisa Đenova

I DALJE ALIS

Prevela sa engleskog
Jadranka Počuča

**Čarobna
knjiga**

U znak sećanja na Endži

Alini

Zahvalnica

Veoma sam zahvalna mnogim ljudima koje sam upoznala putem Međunarodne mreže podrške obolelima od demencije i Mreže podrške obolelima od demencije Sjedinjenih Američkih Država, posebno Piteru Ašliju, Alanu Bensonu, Kristini Brajden, Bilu Keriju, Lini Kalifer, Morisu Fridelu, Širli Garnet, Kendi Harison, Čaku Džeksonu, Lini Džekson, Silviji Džonston, Dženi Knas, Džeju Lenderu, Džin Li, Meri Lokhart, Meri Makinli, Trejsi Mobli, Donu Mojeru, Kerol Maliken, Džin Opalki, Čarliju Šnajderu, Džejsmu Smitu, Džeju Smitu, Benu Stivensu, Ričardu Tejloru, Dajani Torton i Džonu Vilisu. Vaša inteligencija, hrabrost, humor, empatija i spremnost da podelite nešto za vas ranjivo, zastrašujuće, puno nade i informativno naučili su me mnogo čemu. Moj portret Alis bogatiji je i ljudskiji zahvaljujući vašim pričama.

Posebno bih zahvalila Džejsmu i Džeju, koji su mi pružili mnogo i izvan okvira Alchajmerove bolesti i ove knjige. Istinski sam blagoslovena što vas poznajem.

Takođe bih želela da zahvalim sledećim medicinskim stručnjacima, koji su velikodušno podelili sa mnom svoje vreme, znanje i maštu, pomažući mi da steknem pravu i jasnu predstavu o tome kako bi se događaji mogli odvijati prilikom otkrića i daljeg napretka Alisine demencije:

dr Rudiju Tanziju i dr Denisu Selkoi na iscrpnom razumevanju molekularne biologije ove bolesti;

dr Alirezi Atriju na tome što mi je dopustio da budem njegova senka dva dana na Odeljenju za poremećaje pamćenja Opšte masačusetske bolnice i pokazao mi vašu briljantnost i saosećanje;

dr Dagu Kolu i dr Martinu Samjuelsu na dodatnom razumevanju dijagnoze i lečenja Alchajmerove bolesti;

Sari Smit na tome što mi je dopustila da sedim na neuropsihološkom ispitivanju;

Barbari Holi Maksem jer mi je objasnila ulogu socijalnog radnika i Grupe za podršku negovateljima u Opštoj masačusetskoj bolnici;

Erin Linenbringer na tome što je bila Alisin savetnik za genetiku; dr Džou Maloniju i dr Džesiki Vizelkist na ulogama Alisinog lekara opšte prakse.

Hvala dr Stivenu Pinkeru na tome što mi je dopustio da zavirim u život profesora psihologije na Harvardu i dr Nedu Sahinu i dr Elizabet Čui na sličnim pogledima sa studentskog mesta.

Hvala dr Stivu Hajmanu, dr Džonu Kelsiju i dr Todu Kahanu na tome što su mi odgovorili na pitanja o Harvardu i profesorskom životu.

Hvala Dagu Kupeu na tome što je podelio sa mnom neke pojedivosti o glumi i Los Anđelesu.

Hvala Marti Braun, En Keri, Lorel Dejli, Kim Hauland, Meri Makgregor i Krisu O'Konoru na tome što su pročitali svako poglavlje, na komentarima, ohrabrenjima i neobuzdanom entuzijazmu.

Hvala Dajani Bartoli, Lirelin Kej, Rouz O'Donel i Ričardu Pepu na uredničkoj podršci.

Hvala Džoslin Keli iz izdavačke kuće *Keli i Hol* jer je izvanredan izdavač.

Ogromnu zahvalnost dugujem Beverli Bekam, autorki najbolje kritike, kakvu svaki samizdat autor sanja. Zahvaljujem joj i na tome što mi je pokazala put do Džulije Foks Garison.

Džulija, dugujem ti neizmernu zahvalnost. Tvoja velikodušnost mi je promenila život.

Viki Bižur, hvala ti što si me predstavljala i navaljivala da promenim kraj. Genijalna si.

Hvala Luizi Berk, Džonu Hardiju, Ketii Sejgan i Antoniju Zikardiju na tome što su verovali u ovu priču.

Treba da zahvalim članovima veoma velike i bučne porodice Đenova jer su besramno govorili svim poznanicima da kupe knjigu njihove kćeri, nećake, rođake, sestre. Najbolji ste gerilski reklamari na svetu!

Takođe treba da zahvalim manjoj ali zasigurno jednako glasnoj porodici Sifert na tome što je razglasila vest.

Na kraju, zahvalila bih Kristoferu Sifertu na tehničkoj i veb podršci, na originalnom dizajnu korica, na tome što mi je pomogao da apstraktno učinim opipljivim i na još koječemu, ali najviše na tome što mi je dao leptire.

Čak i tad, više od godinu dana ranije, bilo je neurona u njenoj glavi, nedaleko od ušiju, koji su nasmrt davljeni, suviše tiho da bi ih čula. Neki bi tvrdili da je bolest napredovala toliko podmuklo da su sami neuroni pokrenuli događaje koji će dovesti do njihovog samouništenja. Bilo to molekularno ubistvo ili ćelijsko samoubistvo, nisu bili kadri da je upozore šta se zbiva pre no što su umrli.

SEPTEMBAR 2003.

Alis je sedela za svojim radnim stolom u njihovoj spavaćoj sobi, pometena zvucima Džonove jurnjave kroz sve prostorije na prvom spratu. Pre polaska na put, morala je da završi recenziju rada za *Žurnal kognitivne psihologije* i upravo je triput pročitala istu rečenicu i nije je razumela. Sudeći po njihovom budilniku, bilo je 7.30, ali pretpostavljala je da žuri desetak minuta. Na osnovu okvirne procene vremena i Džonove sve brže jurnjave, znala je da on pokušava da ode, ali da je nešto zaboravio i da ne može to da nađe. Lupnula je donju usnu crvenom olovkom, zagledana u digitalne brojeve časovnika, čekajući da čuje ono za šta je znala da će uslediti.

„Ali?“

Bacila je olovku na sto i uzdahnula. Sišla je niza stepenice i zatekla ga kako kleči u dnevnoj sobi i, pipajući, traži nešto ispod jastukâ kauča.

„Tražiš ključeve?“, upitala je.

„Naočare. Molim te, nemoj da mi pridikuješ, kasnim.“

Pratila je njegov izbezumljen pogled do kamina, na kojem je antikni *Voltamov* časovnik, cenjen zbog svoje preciznosti, pokazivao 8.00. Trebalo je da zna da mu nije verovati. Časovnici u njihovoj kući retko su znali pravo vreme. Njihova prividno iskrena lica prečesto su obmanula Alis u prošlosti i davno je naučila da se oslanja na svoj ručni sat. Naravno, vratila se kroz vreme kad je ušla u kuhinju, gde je mikrotalasna pećnica tvrdila da je tek 6.52.

Prešla je pogledom preko uredne glatke radne površine od granita i ugledala ih, pokraj činije prepune neotvorene pošte. Ne ispod nečega, ne iza nečega, ničim zaklonjene od pogleda. Kako je moguće da on, toliko pametan, naučnik, nije video nešto što mu je pred nosom?

Naravno, i mnoge njene stvari počele su da se skrivaju u vragolaste kutke. No ona to njemu nije priznala, niti ga je uključivala u potragu. Baš pre neki dan –Džon to, naravno, ne zna – čitavo je jutro izbezumljeno tragala za punjačem za „blekberi“, najpre svuda po kući, a zatim po kancelariji. Digla je ruke, zbunjena, pa je otišla u prodavnicu i kupila nov punjač, a uveče je našla stari u utičnici pokraj svoje polovine kreveta; trebalo je da se seti da pogleda tu. Tu rasejanost, i njenu i njegovu, verovatno može pripisati prezauzetosti i obavljanju previše zadataka istovremeno. I starenju.

Stajao je na vratima, zagledan u naočare u njenoj ruci, ali ne u nju.

„Kad sledeći put budeš nešto tražio, probaj da se pretvaraš da si žensko“, kazala je Alis sa osmehom.

„Nosću tvoju suknju. Molim te, Ali, stvarno kasnim.“

„Sudeći po mikrotalasnoj, imaš vremena napretek“, rekla je, pružajući mu naočare.

„Hvala.“

Zgrabio ih je poput trkača koji grabi štafetu u trci, pa se uputio ka ulaznim vratima.

„Hoćeš li biti ovde kad se vratim kući u subotu?“, upitala je, prateći ga kroz hodnik.

„Ne znam, imam mnogo posla u laboratoriji u subotu.“

Uzeo je aktovku, telefon i ključeve sa stola u hodniku.

„Srećan put. Zagrlj Lidiju i poljubi je umesto mene. I potrudi se da se ne svađaš s njom“, kazao je Džon.

Spazila je njihov odraz u ogledalu – visok muškarac otmenog izgleda, smeđe kose prošarane sedim vlasima, s naočarima; kovrdžava

ženica, ruku skrštenih na grudima; oboje se spremaju da uskoče u istu, beskrajnu raspravu. Zaškrgutala je zubima i progutala pljuvačku, rešivši da ipak ne skoči.

„Retko se viđamo. Molim te, potrudi se da budeš kod kuće, hoćeš li?“, upitala je.

„Znam. Potrudiću se.“

Poljubio ju je i, mada je žurio, zadržao je usne na njenima gotovo neprimetan časak. Da ga ne poznaje bolje, možda bi romantizovala taj poljubac. Možda bi stajala tamo, puna nade, misleći kako taj poljubac znači: *Volim te, nedostajaceš mi*. Međutim, dok ga je gledala kako sam hita niz ulicu, bila je prilično sigurna da joj je upravo rekao: *Volim te, ali molim te, nemoj da popizdiš kad me u subotu ne zatekneš kod kuće*.

Nekada su svakog jutra zajedno pešačili do Harvarda. Od mnogih prednosti rada u istoj školi, i na oko kilometar i po od kuće, Alis je najviše volela zajedničke odlaske na posao. Uvek bi svratili *Kod Džerija* – crna kafa za njega, za nju čaj s limunom, leden ili vreo, zavisno od godišnjeg doba – pa bi produžili ka Harvardu, čavrljajući o svojim istraživanjima i časovima, problemima na odsecima, deci ili planovima za to več. Na početku braka, čak su se držali za ruke. Uživala je u opuštenoj prisnosti tih jutarnjih šetnji s njim, pre no što su svakodnevni zahtevi posla i ambicija počeli da ih pritiskaju i iscrpljuju.

Međutim, već neko vreme pešače do Harvarda svako za sebe. Alis je čitavog leta putovala – prisustvovala je psihološkim konferencijama u Rimu, Nju Orleansu i Majamiju i bila član ispitne komisije za odbranu disertacija na Princetonu. Pre toga, u proleće, Džonove ćelijske kulture morale su se svakodnevno ispirati u cik zore, a kako se nije uzdao u to da bi ma koji njegov student redovno dolazio na fakultet u to gluvo doba, radio je to sam. Ona se sad ne seća koji su razlozi bili posredi pre proleća, ali zna da su se svaki put činili opravdanim i samo privremenim.

Vratila se radu na svom radnom stolu, i dalje pometena, ovoga puta čežnjom za onom svađom u koju se nije upustila sa Džonom zbog njihove mlađe kćeri, Lidije. Zar bi ga ubilo da makar jednom stane iza nje? Ostatku rada poklonila je samo letimičnu pažnju, daleko od njoj svojstvenog standarda savršenstva, no i to će biti dovoljno s obzirom na njenu rastrzanost i nedostatak vremena. Pošto je ispisala komentare i predloge za recenziju, ubacila je rad u koverat i zalepila ga, mučena krivicom zbog mogućnosti da joj je promakla neka greška u zamisli i tumačenju studije, proklinjući Džona zbog toga što ugrožava integritet njenog rada.

Prepakovala je kofer, još neraspakovan od prethodnog putovanja. Radovala se tome što će narednih meseci putovati manje. U kalendaru za jesenji semestar zabeležila je samo nekoliko gostujućih predavanja i većinu je rasporedila u petak, dan kad ne podučava. Kao recimo sutra. Sutra će kao gostujući govornik započeti jesenji niz seminara na katedri za kognitivnu psihologiju na Stanfordu. Posle toga će se videti s Lidijom. Potrudiće se da se ne svađa s njom, ali ništa ne obećava.

Alis je lako našla put do Stanfordove Zgrade Kordura na uglu Zapadnog puta i Panamskog puta. Njena bela omalterisana spoljašnjost, krov od terakote i bujni vrtovi njenim očima sa Istočne obale više su ličili na neko odmaralište na karipskoj obali nego na akademsku zgradu. Stigla je prilično rano, ali ipak je ušla, računajući s tim da će višak vremena iskoristiti tako što će sesti u tihi salu i pregledati svoj govor.

Silno se iznenadivši, zakoračila je u već krcatu prostoriju. Lakoma gomila opkolila je sto s posluženjima, agresivno nasrćući na hranu poput galebova na gradskoj plaži. Pre no što je uspela da se ušunja neopaženo, spazila je Džoša, nekadašnjeg kolegu s Harvarda i uvaženog samoživca, kako joj stoji na putu, čvrsto oslonjen o tlo,

nogu raširenih više no što treba, kao da je spreman da nasrne na nju.

„Sve ovo – za mene?“, upitala je Alis, sa šaljivim osmehom.

„Ma nije to ništa, mi svakog dana ovako jedemo. Gozba je u čast jednog našeg razvojnog psihologa, juče je dobio zvanje redovnog profesora. Nego, paze li te na Harvardu?“

„Da, dobri su.“

„Neverovatno mi je to što si još tamo posle svih ovih godina. Ako ti ikad dosadi, razmisli da dođeš ovamo.“

„Obavestiću te. Kako je tebi?“

„Savršeno. Treba da svratiš do moje kancelarije posle govora, da vidiš naše najnovije modeliranje podataka. Oboriće te s nogu, u to sam siguran.“

„Žao mi je, ali ne mogu. Moram da stignem na avion za Los Anđeles odmah posle ovoga“, rekla je, srećna što ima spreman izgovor.

„O, šteta. Poslednji put sam te video, mislim da je to bilo prošle godine, na seminaru eksperimentalne psihologije. Nažalost, propustio sam tvoju prezentaciju.“

„E pa danas ćeš čuti dobar njen deo.“

„Ponavljáš govore, a?“

Pre no što je uspela da odgovori, Gordon Miler, šef odseka i njen novi superheroj, iznenada je uleteo i spasao je, zamolivši Džoža da pomogne pri posluživanju okupljenih šampanjcem. Kao i na Harvardu, i na odseku za psihologiju na Stanfordu tradicionalno se nazdravljalo šampanjcem svim predavačima koji dostignu tu željenu etapu u karijeri – zvanje redovnog profesora. Napredak u profesorskoj karijeri retko se objavljuje i slavi na sva zvona, ali sticanje zvanja redovnog profesora krupan je i važan pomak, te se i obznanjuje jasno i glasno.

Kad su svi držali po čašu, Gordon je stao na podijum i lupnuo mikrofonom. „Mogu li sve da vas zamolim za trenutak pažnje?“

Džošov preterano glasan, isprekidan smeh samotno je odjeknuo dvoranom pre no što je Gordon nastavio.

„Danas čestitamo Marku na tome što je dobio zvanje redovnog profesora. Siguran sam da je ushićen zbog toga što ima to izuzetno dostignuće iza sebe. Nazdravimo za još mnoštvo uzbudljivih postignuća koja su pred njim. Za Marka!“

„Za Marka!“

Alis se kucnula čašom sa susedima i svi su se ubrzo vratili piću, jelu i razgovoru. Kad na poslužavnicima više nije bilo hrane i pošto su iskapili i poslednju bocu šampanjca, Gordon je ponovo zauzeo podijum.

„Ako svi sednu, možemo početi s današnjim govorom.“

Pričekao je nekoliko trenutaka da se okupljenih sedamdesetak ljudi smesti i stiša.

„Danas imam čast da vam predstavim našeg prvog govornika na ovogodišnjim seminarima. Doktorka Alis Hauland je eminentan profesor psihologije na Univerzitetu Harvard. Tokom proteklih dva deset pet godina istaknute karijere, postavila je brojne najznačajnije standarde u psiholingvistici. Uvela je i nastavlja da vodi interdisciplinarni i integrisan pristup proučavanju jezičkih mehanizama. Privilegovani smo time što je ona danas ovde da bi nam govorila o konceptualnoj i neuronskoj organizaciji jezika.“

Alis je zamenila mesto s Gordonom i pogledala svoju publiku, koja je gledala u nju. Dok je čekala da se aplauz stiša, setila se statistika prema kojima se ljudi više plaše govorenja u javnosti nego što se plaše smrti. Ona je volela da govori u javnosti. Uživala je u spoju svih elemenata nastupa pred slušaocima – u spoju podučavanja, držanja govora, pričanja priče, pripremanja žučne rasprave. Volela je i kad joj adrenalin prostruji kroz vene. Što bi ulog bio veći, što bi publika bila prefinjenija ili neprijateljski nastrojenija, to ju je čitav doživljaj više uzbudivao. Džon je odličan profesor, ali javni nastupi za njega su često mučni i zastrašujući, te se divi tom Alisinom

daru. Verovatno ne bi radije izabrao smrt, ali pauke i zmiје sigurno bi.

„Hvala, Gordone. Danas ću govoriti o nekim mentalnim procesima u osnovi usvajanja, organizacije i upotrebe jezika.“

Alis je bezbroj puta predstavila najvažnije delove tog govora, ali ne bi to nazvala ponavljanjem. Sama suština govora jeste se ticala osnovnih načela lingvistike, od kojih je mnoga sama otkrila, i već godinama koristi mnoštvo istih slajdova. Međutim, osećala se ponosnom, ne posramljenom niti lenjom, zbog toga što je taj deo njenog govora – ta njena otkrića – i dalje tačan, što odoleva probi vremena. Njeni su doprinosi važni i podstiču buduća otkrića. Osim toga, zasigurno je obuhvatila i njih.

Govorila je s lakoćom, ne gledajući u beleške, opušteno i živahno. Onda je, posle četrdesetak minuta pedesetominutnog govora, iznenada blokirala.

„Taj podatak otkriva da nepravilni glagoli zahtevaju pristup mentalnom...“

Jednostavno nije mogla da nađe reč. Otprilike je znala šta hoće da kaže, ali sama reč joj je umakla. Nestala. Nije znala na koje slovo počinje, niti kako zvuči, niti koliko ima slogova. Nije joj bila navrh jezika.

Možda je to zbog šampanjca. Obično nije pila alkohol pre govora. Čak i kad nije morala da se priprema za govor, čak i u najopuštenijim okolnostima, uvek je htela da bude što britkijeg duha, posebno za pitanja i odgovore na kraju, za deo koji ume da bude konfliktan i pun zanimljivih neplaniranih debata. Međutim, nije htela nikoga da uvredi pa je verovatno popila malo više nego što je trebalo kad se ponovo uplela u pasivnoagresivan razgovor sa Džošom.

Možda je to posledica umora od puta. Dok joj je mozak pretraživao sve svoje kutke u potrazi za nestalom rečju i razumnim objašnjenjem za to što joj je umakla, srce joj je lupalo a lice gorelo. Nikad joj se nije desilo da zaboravi neku reč pred publikom. Ali nikad nije ni paničila

pred publikom, a stajala je pred daleko većom i strašnijom publikom od te. Rekla je sebi da diše, da zaboravi na to i nastavi.

Zamenila je i dalje zaturenu reč neodređenom i neprikladnom rečju „stvar“, odustavši od zamisli koju je želela da istakne, pa se prebacila na sledeći slajd. Njoj je ta stanka delovala poput očigledne i neprijatne večnosti, ali kad je osmotrila lica u publici da bi videla da li je neko primetio njen mentalni štucaj, nije spazila nikakvu zbunjenost, posramljenost, niti bilo kakvo komešanje. Onda je ugledala Džoša kako šapuće nešto ženi pokraj sebe, namrštena čela i s jedva primetnim osmejkom na licu.

Bila je u avionu, sletala je na Leks¹, kad se napokon setila.

Leksikon.

Lidija već tri godine živi u Los Anđelesu. Da je upisala koledž čim je završila gimnaziju, diplomirala bi proletos. Alis bi bila veoma ponosna. Lidija je verovatno pametnija i od brata i od sestre, a oni su upisali koledž. Pa pravni fakultet. Pa medicinski fakultet.

Umesto na koledž, Lidija je prvo otišla u Evropu. Alis se nadala da će se vratiti kući s jasnijom predstavom o tome šta želi da studira i koju školu želi da upiše. Umesto toga, Lidija je po povratku rekla roditeljima da ja malo glumila dok je boravila u Dablinu i da se zaljubila. Rekla je da će se odmah preseliti u Los Anđeles.

Alis samo što nije sišla s uma. Na svoje veliko razočaranje, prepoznala je vlastiti doprinos tom problemu. Kako je Lidija bila najmlađa od troje dece, kći roditelja koji su mnogo radili i redovno putovali, i kako je uvek bila dobra učenica, Alis i Džon su je umnogome zanemarili. Dali su joj dovoljno prostora da samostalno gradi svoj svet, slobodu da misli svojom glavom neopterećena preteranom kontrolom kojom pritiskaju mnogu decu njenih godina.

¹ LAX (engl.) – Međunarodni aerodrom Los Anđelesa. (Prim. prev.)

Profesionalni život njenih roditelja poslužio joj je kao blistav primer za to šta sve možeš postići ako postaviš visoke jedinstvene ciljeve i ako stremiš k njima vredno i strasno. Lidija je shvatila majčin savet o važnosti sticanja fakultetske diplome, ali imala je samopouzdanja i smelosti da ga odbije.

Osim toga, u tome nije bila sasvim sama. Najžešća svađa između Alis i Džona usledila je odmah pošto je izrekao svoje mišljenje o toj temi: *Mislim da je to divno, koledž uvek može upisati kasnije, ako odluči da to želi.*

Alis je proverila adresu u „blekberiju“, pozvonila na zvonce stana broj sedam i sačekala. Baš kad je posegla da još jednom pozvoni, Lidija je otvorila vrata.

„Mama, poranila si“, rekla je Lidija.

Alis je pogledala na sat.

„Došla sam tačno na vreme.“

„Rekla si da tvoj avion sleće u osam.“

„Rekla sam: u pet.“

„Ja sam zabeležila da stiže u osam.“

„Lidija, petnaest do šest je, stigla sam.“

Lidija je izgledala neodlučno i uspaničeno, poput veverice kad se zatekne na putu ispred automobila koji se primiče.

„Izvini, uđi.“

Obe su oklevale pre no što su se zagrlile, kao da hoće da vežbaju ples koji su tek naučile ali nisu sasvim sigurne u prvi korak ili u to koja treba da ga napravi. Ili je to bio stari ples, ali nisu ga zajedno izvodile toliko dugo da nijedna od njih nije bila sigurna u koreografiju.

Alis je osetila konture Lidijine kičme i rebara kroz košulju. Izgledala je premršavo, kao da je dobrih pet kilograma lakša nego što Alis pamti. Ponadala se da je to više posledica prezauzetosti nego namernog izgladnjivanja. Plavokosa i visoka sto sedamdeset centimetara, sedam centimetara viša od Alis, Lidija je štrčala među niskim Italijankama i Azijatkinjama koje su prevladavale u

Kembridžu, ali u Los Angelesu su čekaonice za svaku audiciju očito bile pune žena koje izgledaju baš kao ona.

„Rezervisala sam sto u restoranu za devet. Sačekaj me ovde, odmah se vraćam.“

Alis je izvila vrat i osmotrila kuhinju i dnevnu sobu iz hodnika. Spoj nameštaja raznovrsnih stilova, najverovatnije kupljenog na rasprodajama polovnih stvari ili nasleđenog od roditelja, izgledao je veoma moderno – narandžasti trosed, starinski stočić za kafu, ogroman kuhinjski sto s mnogo stolica, pogodan za veliku porodicu. Na belim zidovima nije bilo ničega osim postera Marlona Branda zalepljenog iznad troseda. U vazduhu se osećao snažan zadah sredstva za čišćenje, kao da se Lidija potrudila da sredi stan tik uoči Alisinog dolaska.

Zapravo, stan je bio malčice preuredan. Nije bilo razbacanih devedeova i cedeova, ni knjiga ili časopisa na stočiću za kafu, nije bilo slika na frižideru, nigde ni nagoveštaja Lidijinih interesovanja i estetike. Bilo ko je mogao živeti tu. Onda je Alis primetila gomilu muške obuće na podu, levo od vrata iza sebe.

„Pričaj mi o svojim cimerima“, kazala je pošto se Lidija vratila iz svoje sobe s mobilnim telefonom u ruci.

„Na poslu su.“

„Kakvom poslu?“

„Jedan je šanker, a drugi dostavlja hranu.“

„Mislila sam da su obojica glumci.“

„Jesu.“

„Jasno. Kako se ono zovu?“

„Dag i Malkom.“

Blesnulo je samo na tren, ali nije promaklo Alis i Lidija je videla da joj nije promaklo. Zacrvenela se kad je izgovorila Malkomovo ime i nervozno pogledala u stranu.

„Da krenemo? Kažu da mogu da nas prime ranije“, rekla je Lidija.

„Dobro, samo prvo moram u kupatilo.“

Dok je prala ruke, Alis je pogledom ispitala proizvode na stolu pokraj lavaboja – „neutrogena“ gel i losion za čišćenje lica, pasta za zube s mentolom marke „toms ov mejn“, muški dezodorans, kutija „plejteks“ tampona. Razmislila je na trenutak. Nije dobila menstruaciju čitavog leta. Da li ju je imala u maju? Sledećeg meseca će napuniti pedeset godina, pa ne brine. Još nijednom nije osetila talase vrućine, niti se znojila noću, ali to se ne dešava svim ženama u menopauzi. Sasvim bi joj odgovaralo da se ne desi ni njoj.

Dok je brisala ruke, primetila je kutiju „trojan“ kondoma iza Lidijinih proizvoda za kosu. Moraće da sazna nešto više o tim cimerima, posebno o Malkomu.

Sele su u *Ajvi*, moderan restoran u centru Los Anđelesa, za sto u bašti, i naručile dva pića, espresso martini za Lidiju i belo vino za Alis.

„Kako napreduje tatin esej za *Sajens*?“, upitala je Lidija.

Mora biti da je nedavno razgovarala s ocem. Alis se nije čula s njom još od Dana majki.

„Završio ga je. Veoma se ponosi njime.“

„Kako su Ana i Tom?“

„Dobro su, uposljeno, vredno rade. Nego, kako si upoznala Daga i Malkoma?“

„Došli su u *Starbaks* jedne večeri dok sam radila.“

Pojavio se konobar, pa su obe naručile večeru i još po jedno piće. Alis se nadala da će alkohol umanjiti napetost među njima, koja joj se činila velikom, teškom i prekrivenom samo razgovorom tankim poput papira za precrtavanje.

„Pa kako si upoznala Daga i Malkoma?“, upitala je.

„Sad sam ti rekla. Zašto nikad ne slušaš šta ti govorim? Došli su u *Starbaks* jedne večeri, razgovarajući o tome kako traže cimera dok sam ja radila.“

„Mislila sam da si konobarica u restoranu.“

„I jesam. Radnim danima radim u *Starbaksu*, a subotom uveče konobarišem.“

„Rekla bih da ti ne ostaje mnogo vremena za glumu, zar ne?“

„Trenutno nemam nijednu ulogu, ali pohađam časove glume i često idem na audicije.“

„Kakve to časove pohađaš?“

„Majsnerovu tehniku.“

„A audicije?“

„Za televiziju i film.“

Alis je zavrtila vino u čaši, ispila poslednji velik gutljaj i oblizala usne. „Lidija, kakav ti je tačno plan ovde?“

„Ne planiram da prestanem, ako to pitaš.“

Piće je delovalo, ali ne onako kako se Alis nadala. Umesto toga, poslužilo je kao gorivo koje je spalilo onaj papirić za precrtavanje, sasvim razotkrivši napetost među njima, tako da je sad ona upravljala opasno poznatim razgovorom.

„Ne možeš zauvek ovako živeti. Hoćeš li raditi u *Starbaksu* i kad budeš imala trideset godina?“

„To je tek za osam godina! Znaš li ti šta ćeš raditi za osam godina?“

„Znam. Doći će trenutak kad ćeš morati da budeš odgovorna, da budeš sposobna da priuštiš sebi stvari kao što su zdravstveno osiguranje, hipoteka, ušteđevina za penziju...“

„Imam zdravstveno osiguranje. I možda ću uspjeti kao glumica. Znaš, ima ljudi koji uspeju. I zarađuju vraški više novca nego ti i tata zajedno.“

„Nije reč samo o novcu.“

„Nego o čemu? O tome što nisam postala ti?“

„Stišaj se.“

„Nemoj da mi govoriš šta da radim.“

„Ne želim da postaneš ja, Lidija. Samo ne želim da ograničavaš svoje izbore.“

„Ne, ti hoćeš da praviš moje izbore.“

„Neću.“

„Ja sam ovo što jesam i hoću da radim ovo što radim.“

„Šta, da kuvaš kafe? Treba da budeš na koledžu. Treba da to doba u životu provodiš učeći nešto.“

„Ali ja *učim* nešto! Samo ne sedim u učionici na Harvardu i ne ubijam se pokušavajući da dobijem desetku iz političkih nauka. Pohađam ozbiljne časove glume petnaest sati nedeljno. Koliko sati nastave nedeljno imaju tvoji studenti – dvanaest?“

„To nije isto.“

„Pa, tata misli da jeste. On mi plaća časove.“

Alis je stegnula skute suknje i stisla usne. Reči koje je htela da izgovori nisu bile namenjene Lidiji.

„Nisi me čak ni videla kako glumim.“

Džon jeste. Prošle zime je sam otputovao avionom da bi je gledao kako glumi u pozorišnoj predstavi. Kako je tad imala suviše neodložnih obaveza, Alis nije uspela da nađe vremena da pođe s njim. Dok je sad gledala u Lidijine tužne oči, nije mogla da se seti koje su to neodložne obaveze bile. Nije imala ništa protiv same glumačke karijere, ali smatrala je da se neobičan način na koji njena kći pokušava da je izgradi, bez obrazovanja, graniči s nepromišljenošću. Ako sad ne upiše koledž, ako ne stekne znanje o nekoj oblasti formalnim obrazovanjem, ako ne dobije diplomu, šta će raditi ako joj gluma ne pođe za rukom?

Alis se setila onih kondoma u kupatilu. Šta ako Lidija zatrudni? Alis je brinula da će se Lidija jednog dana zateći zatočena u neispunjenom životu punom kajanja. Pogledala je u svoju kćer i videla mnogo protraćenog potencijala, mnogo protraćenog vremena.

„Ne podmlađuješ se, Lidija. Život prebrzo prolazi.“

„Slažem se.“

Stigla je hrana, ali nijedna od njih nije podigla viljušku. Lidija je obrisala oči ručno izvezenom lanenom maramicom. Uvek su upadale u istu svađu, i Alis se činilo da glavama pokušavaju da sruše betonski

zid. Svađa nikad nije bila plodonosna i samo bi ih povredila, nanevši dugoročnu štetu. Želela je da Lidija vidi ljubav i mudrost u njenim željama za nju. Želela je samo da se protegne preko stola i da zagrlji svoju kćer, ali bilo je previše tanjira, čaša i godina udaljenosti među njima.

Iznenadna uskomešanost nekoliko stolova dalje odvrtila im je pažnju. Blesnulo je nekoliko bliceva foto-aparatâ i okupila se grupica gostiju i osoblja, a svi se behu usredsredili na ženu koja je pomalo ličila na Lidiju.

„Ko je to?“, upitala je Alis.

„Mama“, kazala je Lidija tonom ujedno postidešnim i nadmoćnim, usavršenim u trinaestoj godini. „To je Dženifer Aniston.“

Večerale su i razgovarale samo o bezbednim temama, poput vremena i hrane. Alis je želela da dozna više o Lidijinoj vezi s Malkomom, ali žeravice Lidijinih osećanja i dalje su gorele, a Alis se plašila da će rasplamsati još jednu svađu. Platila je račun i izašle su iz restorana, site ali nezadovoljne.

„Izvinite, gospođo!“

Konobar ih je sustigao na trotoaru.

„Ostavili ste ovo.“

Alis je zastala, nastojeći da shvati odakle njihovom konobaru njen „blekberi“. Nije proveravala elektronsku poštu niti kalendar u restoranu. Gurnula je ruku u torbu i opipala. Nije bilo „blekberija“. Sigurno ga je izvadila dok je vadila novčanik da plati.

„Hvala.“

Lidija ju je čudno pogledala, kao da je htela da kaže nešto što se ne tiče ni vremena ni hrane, ali ipak nije to učinila. Čutke su otpešaćile do stana.

„Džone?“

Alis je čekala, zastavši nakratko u hodniku i držeći ručku svog kofera. Na gomilici rasute pošte na podu ispred nje ležao je *Harvardov*

magazin. Časovnik u dnevnoj sobi je otkucavao i frižider je zujao. Kako je ušla iz toplog sunčanog kasnog popodneva, vazduh u stanu činio joj se prohladnim, mračnim i ustajalim. Nenaseljenim.

Podigla je poštu i ušla u kuhinju, a njen kofer na točkovima pratio ju je poput odanog ljubimca. Njen let je odložen, pa je stigla kasno, čak i prema časovniku na mikrotalasnoj pećnici. Imao je čitav dan, čitavu subotu, da radi.

Crvena svetiljka njihove telefonske sekretarice netremice je zurila u nju. Pogledala je u frižider. Nije bilo pisamceta na vratima. Ničega.

Ne puštajući dršku svog kofera, stajala je u mračnoj kuhinji i posmatrala kako sat žuri nekoliko minuta na mikrotalasnoj. Razočaran glas u njenoj glavi, ipak sklon praštanju, stišao se u šapat kad je ton onog primarnog počeo da se pojačava i da se širi. Palo joj je na um da ga pozove, ali taj rastući glas smesta je odbacio taj predlog i odbacio sve izgovore. Pomislila je da kaže sebi kako je nije briga, ali taj glas, koji joj se sad slivao u telo, odjekivao u trbuhu, damarao u vrhu svakog prsta, bio je suviše moćan i prodoran da bi ga zanemarila.

Zašto joj to toliko smeta? On je usred eksperimenta i ne može da ga ostavi da bi došao kući. I sama se sigurno nebrojeno puta našla u istoj situaciji. To oni rade. To su oni. Glas ju je nazvao glupom budalom.

Spazila je svoje patike na podu pokraj zadnjih vrata. Bolje bi se osećala kad bi se malo istrčala. To će joj pomoći.

U idealnim okolnostima, trčala je svakog dana. Već mnogo godina, trčanje je za nju kao jelo i spavanje, vitalna dnevna potreba, i poznata je po tome što zna da nađe vremena za trčanje u ponoć ili usred zaslepljive snežne mećave. Međutim, nekoliko meseci zanemaruje tu suštinsku potrebu. Ima mnogo obaveza. Dok je vezivala pertle, rekla je sebi da nije ponela patike u Kaliforniju jer je znala da neće imati vremena za trčanje. Zapravo je jednostavno zaboravila da ih spakuje.

Pošto bi krenula od svoje kuće u Ulici topola, uvek je trčala istom putanjom – Masačusetskom avenijom, preko Harvardskog trga do Memorijalnog puta, uz reku Čarls do Harvardskog mosta pa pokraj Masačusetskog tehnološkog instituta i natrag – malo više od devet kilometara, vremenski četrdeset pet minuta. Odavno je privlačio zamisao da trči u Bostonskom maratonu, ali svake godine shvati da, u suštini, nema vremena da trenira za toliku maršrutu. Možda će jednoga dana imati vremena. Kako je bila u odličnoj formi za ženu svojih godina, zamišljala je kako će trčati istom snagom i u poznim šezdesetim.

Grupice pešaka po trotoarima i automobili na raskrsnicama omele su joj prvi deo trčanja Harvardskim trgovom. Bio je krcat i prepun nekog iščekivanja u to doba dana subotom, s gomilama sveta koje su se stvarale i milele po ćoškovima čekajući zeleno svetlo na semaforu, čekajući ispred restoranâ da se oslobodi neki sto, čekajući karte u redovima ispred bioskopa, ili u dvostrukim nizovima automobila zaustavljenih uz ivičnjak, čekajući gotovo neverovatno – da se oslobodi mesto za parking. Prvih deset minuta trčanja iziskivalo je mnogo pažnje i usredsređenosti na okolinu kako bi se probila kroz tu silnu gužvu, ali čim je prešla Memorijalni put i zaputila se ka reci Čarls, mogla je slobodno da trči punom brzinom, u punoj formi.

Prijatno i vedro veče izmamilo je mnoge da izađu do reke, a ipak joj se činilo da je na travnatoj površini uz obalu gužva manja nego na ulicama Kembridža. Bez obzira na neprekidnu reku trkača, pasa i njihovih vlasnika, šetača, ljudi na koturaljkama, biciklista i žena koje su gurale bebe u kolicima, Alis je, poput iskusnog vozača na deonici kojom redovno putuje, održavala tek nejasnu svest o zbivanjima oko sebe. Dok je trčala pokraj reke, bila je svesna samo udaranja svojih najki o pločnik u ritmu sinkope s njenim disanjem. Nije ponavljala u glavi svađu s Lidijom. Nije se obazirala na krčanje u želucu. Nije mislila na Džona. Samo je trčala.

Alis Hauland je srećno udata žena i majka troje odrasle dece. Cenjen je profesor na Harvardu i na vrhuncu profesionalnog uspeha primećuje da njen um polako ali sigurno osvaja zaborav. Zbunjena pomračenjem misli i sve učestalijim gubljenjem pamćenja, Alis odlazi na lekarski pregled, na kojem joj dijagnosticiraju ranu Alchajmerovu bolest. Uprkos činjenici da gubi kontrolu nad sopstvenim umom, Alis daje sve od sebe da živi kao i ranije. Ali bolest ubrzano napreduje i Alis više nije kadra da radi, ne prepoznaje sopstvenu decu i ne može da brine o sebi.

Na trenutke srceparajući i strašan, a pre svega inspirativan, roman *I dalje Alis* podrobno i veoma realistično opisuje život, osećanja i razmišljanja osobe koja boluje od demencije izazvane opakom Alchajmerovom bolešću. Ali ovo nije priča samo o obolelom, već i o njegovoj porodici koja jednako pati i trpi.

„Remek-delo koje će vas dirnuti na načine koje ne možete ni da zamislite. Ova knjiga pruža najbolji opis razvoja Alchajmerove bolesti koji sam ikada pročitao.“

– Mark Vorner, *Alzheimer's Daily News*

„*I dalje Alis* s laserskom preciznošću osvetljava život ljudi obolelih od demencije i njihovih bližnjih.“

– Kerol Maliken, osnivač Mreže podrške obolelima od demencije SAD

„Pošto sam pročitala *I dalje Alis*, došlo mi je da ustanem i vozu punom neznanaca kažem: 'Morate da kupite ovu knjigu.'“

– Beverli Bekam, *The Boston Globe*

Lisa Đenova (1970) je doktorirala nauku o nervnom sistemu na Harvardu i piše kolumne za Nacionalno udruženje za borbu protiv Alchajmerove bolesti. Živi u Masačusetsu. Ovo je njen prvi roman, a napisala je i roman *Left Neglected*.

